CHAPTER «MANAGEMENT OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT»

DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-500-6-1

Olga Bobyr
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance
Oles Honchar Dnipro National University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCIAL PROVISION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF THE GLOBAL FINANCIAL SYSTEM

Summary

This study studies and assesses the current state of the system of financial support for innovative development of the state of Ukraine, considers the features of the transitional transformation period of the world economy in the 20s of the 21st century. The reasons and prerequisites for the financial transformation of the economy of Ukraine, which is significantly influenced by the world economic system, the world financial crisis, the pandemic crisis of the 20s and the military Ukrainian crisis, are substantiated. The work presents directions for improving the innovation and investment potential of the national economy of Ukraine in the conditions of the modern financial crisis, presents the author's development of a mechanism for activating the innovative activity of economic entities based on the formation of a methodology for stimulating the national economy with the participation of the state. In addition, a schematic representation of the process of financing the national economy of Ukraine is presented, as well as an algorithm for modeling the process of financial support for the innovative development of the national economy of Ukraine.

Вступ

Об'єктивна необхідність наукових досліджень теорії та практики інноваційного розвитку економіки та розробка практичних рекомендацій щодо впровадження заходів щодо запобігання чи зменшення впливу негативних економічних явищ та процесів на фінансову складову інноваційної діяльності підприємств України є особливо гострою в реальних умовах. Глобальні тенденції розвитку світової економіки свідчать про зростаючу роль інновацій у формуванні конкуренто-спроможності національних економік та їх структурних складових.

У цьому науково обґрунтоване розуміння процесів, пов'язаних із впровадженням інновацій, має враховуватися у стратегії фінансової діяльності підприємств, галузей, регіонів та економіки в цілому.

Сучасний стан науково-технічної сфери, домінування низько-технологічних виробництв зумовлюють недостатній рівень використання інноваційного потенціалу України. У зв'язку з цим актуалізується необхідність удосконалення концепції розвитку національної економіки, де інноваційні фактори відіграватимуть вирішальну роль. Реалізація моделі інноваційного розвитку за умов ефективного та оптимального фінансування інноваційної діяльності, як свідчить світова практика, відіграє особливо важливу роль у зростанні економіки, а досвід провідних країн підтверджує, що інновації є не лише високотехнологічними продуктами, а й фундаментом для можливості національної економіки посісти гідне місце. у глобальній економічній системі.

При цьому саме фінансове забезпечення інноваційного розвитку, набуваючи системного характеру, сприятиме формуванню інноваційних можливостей зростання національної економіки в контексті сучасних тенденцій глобалізації економічних відносин [1, с. 4].

Розділ 1. Загальна оцінка фінансового та інвестиційно-інноваційного становища в світовій економіці в умовах кризи 20-х років

Значний внесок у створення теоретичних засад фінансування інноваційної діяльності зробили зарубіжні вчені: Сімонс А.М. [2] П. Друкер П. [5] Брайлян Є. [6], Ег. Менсфілд [7], D. Archibugi, J. Michie [9] H. Etzkowitz, M. Gulbrandsen, J. Levitt [10], J. Fagerberg, M. Srholec [11] та ін.

Цінність робіт перерахованих авторів для даного дослідження полягає в тому, що в них розглянуто принципові питання інноваційної діяльності, розкрито можливості створення та впровадження інновацій у вигляді використання методології інвестиційного менеджменту в числі інструментів, серед яких фінансуванню відводиться значна роль.

Питаннями фінансування інноваційних процесів в умовах необхідності формування інноваційної моделі розвитку, з урахуванням тенденцій глобалізації економіки, займалися такі вчені: M.M. Mazzucato, G. Semieniuk [14], C.W. Wessner, J. Lemer, R. Nanda, R. Mandt, K. Seetharam, Chung Hon Michael Cheng та ін.

Також у розробку проблем розвитку та фінансування інноваційної діяльності зробили свій внесок і українські вчені, такі як В.В. Варцаба [1], Ю.М. Чернова [2], Н.В. Трусова, В.П. Синчак [3], С.В. Колодій [4], Н.С. Почерніна [12], Д.С. Різник [15] та інші.

У цих роботах наведено принципові схеми фінансування інноваційної діяльності, розкрито питання участі різних суб'єктів інвестиційного процесу у фінансовому забезпеченні інновацій, визначено параметри ефективності фінансового забезпечення інноваційної діяльності на мікро- та макрорівнях [2].

Незважаючи на значимість наявних наукових напрацювань, система фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки потребує подальшого дослідження у напрямку її вдосконалення у контексті сьогодення. Зокрема, існує потреба у розробці комплексного підходу до фінансування інноваційної діяльності із залученням різних форм фінансування та інструментів, що стимулюють цю діяльність.

Таким чином, метою цього розділу є виявлення проблем та перспектив фінансового забезпечення індустріально-інноваційного розвитку України в умовах трансформації глобальної фінансової системи на основі використання методики економіко-математичного моделювання.

В даній роботі використовуються методи міждисциплінарного дослідження, оскільки тема охоплює декілька напрямів та дисциплін. Методи дедукції та індукції використовувалися для виявлення стану фінансування інноваційного розвитку України та для оцінки проблем фінансування, а також активно використовуються методи аналізу та синтезу, що передбачають вивчення фінансових аспектів фінансування інновацій як частинами (аналіз), так і в цілому (синтез). За рахунок поєднання аналізу та синтезу забезпечено системний підхід до дослідження порушеної проблеми. При написанні даної роботи використовувалися статистичні матеріали державних органів та холдингів, що рулюють інноваційну діяльність в Україні. Наприклад, ми отримали дані щодо обсягів інвестицій в інноваційну діяльність за 2019–2022 роки, які є у розпорядженні державних органів статистики України. Також для об'єктивної оцінки розвитку інновацій в Україні необхідно було розглянути й аналітичні дані Global Innovation Index, що розробляється Міжнародною бізнесовою школою, Корнельським університетом та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [1, с. 7].

Для досягнення поставленої мети, було використано метод класифікації та структурування процесу фінансування на етапі формування параметричних основ моделі фінансування інноваційного розвитку національної економіки України; крім того, використовувався метод алгоритмізації у процесі розробки алгоритму моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки України.

Економічні та геополітичні потрясіння останніх років формують нову картину розвитку світової економіки: динаміку за континентами,

державну та галузеву структуру, закономірності торгівлі, структурні зрушення у промисловості, інфраструктурі, енергетиці. Інститути глобального регулювання, які занепадали після світової фінансової кризи 2008–2010 рр., були зруйновані геополітичними протиріччями. Уповільнення економічного зростання вже викликало конкуренцію за ресурси між бідними країнами і нужденними верствами суспільства у розвинених країнах, причому другі, очевидно, її виграють. Макроекономічні параметри підйому (темпи зростання, рівні безробіття та інфляції) могли б розглядатися як цілком прийнятні за історичними мірками для розвинених країн, якби не дві обставини. Перше – це супроводжуючі ризики та невизначеність. Загрози крахів у різних секторах економіки та криз створюють почуття небезпеки в основних гравців, що відображає поточна світова преса, яка допомагає політикам не виходити зі стану депресії та підвищеної тривоги одночасно [2, с. 3]. Друге – це геополітичні протиріччя: переговорні процеси протікають між сторонами з різними і навіть розбіжними (і конфліктуючими на різних рівнях) інтересами. На це накладаються вибори та очікування виборів парламентів, президентів та інших державних органів та рівнів. Сегментація глобального фінансового ринку, посилення міждержавної та соціальної нерівності, кризи та конфлікти – це наочна форма фрагментації соціально-економічної «тканини» світу та причина зниження надій на досяжність цілей сталого розвитку [2, с. 7].

Це дослідження визначає ключові особливості розвитку світової економіки на сучасному етапі, аналізуються загальні рамки розвитку – стаціонарний режим 2020–2024 років. і далі у тому вигляді, в якому він складається на наших очах, обговорюється циклічна складова сучасної економічної динаміки. Крім того, розглядаються чинники економічного зростання та структурні зрушення, що виходять за межі поточної кон'юнктури. Дане дослідження відповідає на питання, що найближчими роками (2024–2026) може впливати на темпи та характер соціально-економічного розвитку світу за нейтрального середовища або відсутності нових важких фінансових, енергетичних чи геополітичних шоків.

Поточний період у світі – 2023–2025 роки. Це час нехай помірного, але економічного підйому. Після закінчення коронакризи до 2023 р. вдалося загальмувати тривалу інфляцію, викликану багато в чому антикризовими фіскальними стимулами та великомасштабними бюджетними вливаннями – реакцією на шок COVID-19. Але характер підйому дещо нагадує початок 1980-х рр. – інфляція помітно вища за попереднє десятиліття, а економічне зростання нерівне за високих цін на нафту [3, с. 3]. У той період скоротилося економічне зростання як у Європі, так і в Японії, тоді як зараз – у ЄС та Китаї. Параметри падіння тоді були

набагато драматичнішими, але тепер спостерігається і схожа динаміка, і схожі макропереживання.

Орієнтуючись на стабільність політики ФРС та ЄЦБ (базові ставки близько 5%) у 2023–2024 рр., прогнози міжнародних організацій, а також на наукову дискусію, що триває, ми можемо говорити про «режим» щодо високих ставок. Інфляція – другий параметр режиму – у США та ЄС знизилася за рахунок зниження вкладу енергетичної та продовольчої компоненти, та й базова інфляція (за вирахуванням енергетичних та продовольчих цін) залишається, на перший погляд, не такою високою, приблизно 2–3%. Однак із 2020 р. накопичена інфляція (ІСЦ за три роки) становить значні величини: 17,5% у США та 19,7% у ЄС [4, с. 9]. Але ключова проблема полягає не в рівні поточної місячної інфляції, а в інтенсивності зростання питомих трудових витрат, або мовою політиків, в інерційному зростанні номінальної заробітної плати [5, с. 9]. За нестійкості геополітичного чинника зберігається висока ймовірність майбутньої флуктуації сировинних цін. Інерція зростання зарплат і цін на послуги в розвиненому світі має неприємну властивість тайгової низової пожежі – при пориві інфляційного вітру інфляція може злетіти знову. Обережна поведінка центральних банків щодо грошово-кредитної політики пояснюється не так модельними розрахунками – статистики для цього просто мало, як побоюванням упустити повернення інфляції.

Системи мінімальних рівнів зарплат, трудових договорів, корпоративних відносин підлаштовуються під реалії трудового ринку в умовах, що склалися. Економісти зазвичай розглядають раціональні інтереси та рішення як первинні та визначальні дії компаній та фінансової влади. Але в умовах частих суттєвих виборів, результат яких невідомий і в наші дні залежить від нестійких переваг роздроблених груп електорату, змінюється логіка політиків. Ми, можливо, спостерігаємо «неоптимальні» рішення не лише на рівні світової політики, не лише санкційні спотворення ринкової логіки рішень урядів та компаній, а й обережність центральних банків, Мінфінів, урядів у сфері соціальної політики та вирішенні регіональних проблем. Частота виборів з різних важливих питань в умовах стабільного режиму є важливим фактором для врахування переваг електорату. У потоці кризових явищ, тривожних прогнозів, конфліктів партійних інтересів, електоральної активності ЗМІ пріоритети економічних агентів зміщуються від хрестоматійної максимізації прибутку, підвищення ефективності та прийняття ризику до обережності та ще раз обережності. Це не зупиняє економічне зростання та капіталовкладення, але знижує їхню інтенсивність. Навряд чи легко підрахувати збитки, завдані тими чи іншими аспектами макрофінансової політики в умовах підйому, якщо навіть помилки (явні чи передбачувані),

які призвели до криз минулого, важко оцінити в термінах втрат ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

Економічний ріст, відсоток від реального ВВП 2019–2025 рр., %

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024 прогноз	2025 прогноз
США	2,3	-3,4	5,6	2,1	2,5	2,1	1,7
Китай	6,1	2,3	8,1	3,0	5,2	4,6	4,1
ЄС-27	1,2	-7,2	5,2	3,3	0,5	0,9	1,7
Розвинені економіки	1,7	-4,9	5,0	2,6	1,6	1,5	1,8
Економіки, що розвиваються	3,7	-2,4	6,5	4,1	4,1	4,1	4,2

Джерело: складено автором на основі [5, с. 9; 6, с. 15; 7, с. 21; 8, с. 11]

Рік тому було визначено фахівцями, що непростий перехід у фазу підйому відбувся [8, с. 14], хоча криза 2020 р. не була «циклічною» за глибиною та характером фінансових потрясінь. Тепер можна із задоволенням відзначити, що вдалося уникнути масової «пастки» та критичного спаду глобальної економіки у 2023 р. Високі базові ставки ФРС та ЄЦБ потроху підтягують вгору ставки за 10-річними облігаціями, поступово призводячи до нової вищої вартості фінансування державного боргу та капіталовкладень компаній.

Світова динаміка економічного зростання багато в чому опосередковується міжнародними потоками мігрантів, товарів та фінансів. Останні роки – після спалаху COVID-19 – показали цікаві зрушення у всіх цих сполучних та утворюючих глобалізацію сферах. Насамперед різко посилилася міграція до розвинених країн [9, с. 3] – після природного збою в 2020 р. і в США, і в ЄС спостерігався масовий приплив низькооплачуваної робочої сили. Упродовж 2023 р. до США в'їхало на 3,3 млн більше, ніж виїхало, до Канади – на 1,9 млн., до Великобританії – на 1,2 млн. і до Австралії – на 0,74 млн., тобто лише до англосаксонських країн прибуло близько семи мільйонів додаткового населення. Рекорди за кількістю іммігрантів б'є ЄС. При складній (у зв'язку зі старінням населення) демографічній обстановці в розвиненому світі приплив робочої сили за відносно низькою ціною і на нижні поверхи соціальних сходів є благом, хоча окупається не скоро. Краще залишити цей пункт для більш уважного моніторингу на найближчі роки, особливо щодо міграції освіченого контингенту. Але щонайменше США у поточному періоді мають виграш щодо економічної активності та зайнятості.

Масове прибуття мігрантів іншої культури, способу життя, національності, часто релігії веде до розвитку дисбалансів у соціальній сфері та потенційно до політичної та електоральної напруженості (особливо з урахуванням непростих правил натуралізації). Зростання правих партій у Європі та поглиблення розколу з питань міграції до США вказують на те, що демографічні та трудові виграші та соціальні та політичні проблеми від імміграції можуть розходитись у часі, зокрема проблеми можуть посилюватись пізніше. Варто зазначити, що цей фактор став постійно діючим і надаватиме в найближчому майбутньому все більш помітний вплив на державні витрати, партійні програми та конфігурацію урядових коаліцій та політики. Це один із прикладів соціальних проблем, які завжди були значущими, але в новій обстановці геополітичної напруги та зниження середньострокових темпів економічного зростання перетворюються на джерело посилення соціальної нестабільності.

На міжнародному рівні новим ключовим фактором розвитку та фокусом аналізу аналітиків стає «Глобальний Південь» та особливо розширений БРІКС. Інерція квазіліберального глобального управління почала руйнуватися з моменту світової фінансової кризи 2008–2009 років. У квітневому огляді МВФ наведено дані щодо розширення заходів промислової політики (переважно підтримка експорту) з 2009 р.: шість тисяч заходів у країнах, що розвиваються, проти п'яти тисяч у розвинених [10, с. 6] зі значним ефектом для економіки країн, що розвиваються. Однак немає чіткої оцінки розміру та ефектів експортних субсидій у розвинених країнах. Фактично спостерігається використання заходів промислової політики не тільки при розвитку, що наздоганяє. Для значної маси середньорозвинених країн (з ВВП на душу населення 15 тис. дол. за ПКС 2017 р. та більше) проблеми завершення створення фізичної інфраструктури, розвитку людського капіталу, підйому продуктивності праці зберігають величезне значення (як і для менш розвинених, зрозуміло). Приклад Китаю вказує на необхідність підтримувати ефективне використання високої норми накопичення протягом тривалого часу. Підтримка високих темпів зростання групою країн зі значними позитивними сальдо платіжного балансу, великими значеннями державних та приватних переказів (наприклад, з країн Перської затоки до Індії та Єгипту) могла б викликати в майбутньому більш інтенсивне використання країнами БРІКС власних фінансових ресурсів.

Зміна світової фінансової архітектури, щоб забезпечити стабільне економічне зростання в країнах, що розвиваються, протягом тривалого часу, залишалося не більше ніж фразою на конференціях. Тепер одночасно відбувається уповільнення економічного зростання та інвестицій та посилюється конкуренція за фінансові ресурси для

енергопереходу та кліматичної політики. На боротьбу з бідністю, на соціально-економічний розвиток, зокрема, на наздоганяючий розвиток середньорозвинених країн потрібні добре організовані фінансові кошти по всьому ланцюжку: від вибору пріоритетів витрачання до надійних джерел фінансування, доступу до технологій та організації процесу. Десятиліття пішли на «лобову» атаку бідності, а тепер акцент робиться на кліматі [10, с. 6].

Нова геополітична ситуація викликала новий виток активності у цьому напрямі. Проект Атлантичної ради та Центру політики для нового Півдня від квітня.2024 р. пропонує п'ять пунктів [11, с. 5] для збільшення фінансування боротьби зі зміною клімату та цілей стійкого розвитку (ЦСР). Імовірно, це має бути комплекс інструментів для постійної взаємодії Заходу та Півдня, за що зазвичай відповідали Бреттон-Вудські інститути. Тим цікавіше, що сталося в результаті [11, с. 12]:

1. Багатосторонні банки розвитку (ББР) повинні зосередитися на фінансуванні національних суспільних благ, спрямованих на адаптацію до зміни клімату.

2. Слід створити «зелений» банк, який був би включений до групи Світового банку і метою якого є пом'якшення зміни клімату.

3. Необхідно подвоїти зусилля щодо створення вуглецевого ринку.

4. Потрібно оптимізувати використання балансів ББР.

5. Потрібно здійснити загальне збільшення капіталу Світового банку та інших ББР та забезпечити велике поповнення їхніх підрозділів ресурсами для пільгового кредитування.

Пропонований набір заходів є зрозумілим і знаходиться в рамках «класичного» гібрида банків розвитку та приватної ініціативи. Сюди відносяться також різні ідеї щодо полегшення боргового тягаря менш розвинених країн, в основному також прив'язані до проблеми клімату. Міжнародні фінансові організації зазвичай прив'язують зелене фінансування до розвитку людського капіталу та інфраструктури (стрибок одразу до енергозберігаючої інфраструктури, людський капітал в інноваційних зелених галузях тощо). Проте де-факто необхідний комплексніший і координований підхід до розвитку – прив'язка фінансування переважно до кліматичної проблеми залишає розвиток людського капіталу, фізичної інфраструктури та інших цілей стійкого розвитку «на потім» – після енергопереходу [12, с. 13]. Ми сумніваємося в реалістичності досягнення кліматичних цілей у короткі терміни (особливо до 2030 р.) без світової координації розвитку. У ці складні часи варто очікувати посилення діяльності ООН та всього руху за реалізацію ЦСР. Восени 2023 р. вийшла нова доповідь щодо ЦСР під характерною назвою: «Час кризи, час змін» [13, с. 2]. Його поява пройшла відносно

непомітно, вплив виявився обмеженим, оскільки доповідь загубилася серед інших рішень та документів ООН.

Світова спільнота втратила багато часу у 2020–2023 роках. Пропоновані тепер кроки і навіть щодо створення нових інститутів, як ми показали на прикладі доповіді з фінансів, у принципі мають перспективи, хоча не факт, що є адекватним вирішенням складних проблем, що переплітаються і, мабуть, розростаються. І крім того, практично всі ці проблеми передбачають комплексні переговори, непрості угоди, потреба у великих ресурсах та неминучі складнощі у виборі пріоритетів у країнах та галузях. Визначення працюючого «інституту» – це норма та спосіб «примусу» до виконання. Поки що ми спостерігаємо посилення торгових конфліктів розвинених країн з Китаєм, які зачіпають значний елемент кліматичних товарів, за якими Китай став масовим експортером, включаючи електромобілі та обладнання. Але обмеження на китайський експорт у цьому сегменті можуть гальмувати зниження викидів. Геополітична фрагментація та діюча система глобальних інститутів – складні партнери, а час для вирішення глобальних проблем продовжує йти.

Загалом очікування світової спільноти на найближчі роки можна оцінити за регулярними оглядами світової економіки МВФ. У січні 2023 р. побоювання рецесії були дуже сильними, а головний фокус був зроблений на геоекономічній фрагментації світової економіки. У 2024 р. тональність дещо пом'якшилася щодо оцінки стану економіки. Але оцінка втрат від фрагментації, зроблена МВФ у червні 2023 р., була дуже значною: «Деорганізація торгівлі загрожує втратами у глобальних життєвих стандартах, такими ж серйозними, як ті, що походять від COVID-19» [13, с. 41]. Найгірший варіант не реалізувався, але затяжні складності також створили депресивні ефекти.

Перспективи повернення глобалізації були б загалом непоганими за умови повернення стабільності у міжнародних справах, зниження напруженості та інтенсивності санкцій. Зазначимо наведену МВФ класифікацію періодів світового розвитку з 1870 до 2021 р. з виділенням періодів збільшення та зниження відкритості торгівлі [14, с. 51]. Ми відзначили б ще невеликий відрізок другої половини 1970-х – початку 1980-х років, який пішов за кризою 1973–1975 гг. [14, с. 52]. Можливо, уповільнення глобалізації після глобальної фінансової кризи і зараз – явища подібного порядку. Але це не є підставою для оптимізму в поточній ситуації, оскільки світові проблеми та потреба в ресурсах загострилися, а геополітична обстановка у світі не покращилася.

Промислова політика Китаю проектується назовні через експорт обладнання для виробництва відновлюваних джерел енергії та електромобілів. Тут виникає проблема «ігри з нульовою сумою» у

конфлікті інтересів та когнітивного дисонансу одразу. Нульова сума випливає з бажання країн ЄС та США самим виробляти відповідне обладнання з поновлюваними джерелами енергії (ПДЕ) для досягнення мети 100% декарбонізації економіки до 2050 року. Ми бачимо конфлікт інтересів між власними виробниками (підтриманими «зеленими» партіями), країнами, що страждають, і регіонами світу: другим потрібне якнайшвидше зниження викидів з метою утримання приросту глобальної температури в межах 1,5–2°С. Євросоюз був і залишається лідером руху, але Китай виробляє незрівнянно більший обсяг необхідного обладнання у межах своєї промислової політики.

Звинувачення до Китаю наростають на очах паралельно з посиленням промислової політики у західних країнах. Стаття в New York Times щойно звинуватила Китай у витраченні у 2017–2019 роках. по 1,7% на підтримку промисловості. Зауважимо, що звинувачення зводиться до того, що це набагато більше, ніж витрачають інші країни, – не принцип, а масштаб: «Прийняття Заходом промислової політики – це відхід від ідеології відкритих ринків та мінімального державного втручання, яку раніше відстоювали Сполучені Штати та їхні союзники» [14, с. 3]. У результаті Китай звинувачується просто в тому, що випередив інші країни у проведенні промислової політики, що не вимагає коментарів. А когнітивний дисонанс полягає в тому, що тільки Китай може поставити обладнання за прийнятними цінами для реалізації світової кліматичної політики зараз, а не колись у майбутньому. Тож антикитайська промислова політика Заходу одночасно намагається не лише стримати його технічний прорив на верхніх поверхах технологій, масовий експорт технологічних товарів та економічне зростання, а й вигородити тарифами місце для своїх товарів (хоча це призведе до втрати часу у кліматичній політиці).

Трильйони доларів, яких чекає від світу для запобігання зміні клімату проведений у Дубаї у грудні 2023 р. Кліматичний саміт ООН COP-28, поки матеріалізуються досить повільно. Країни, що розвиваються, тільки в 2023 р. вперше отримали давно обіцяні 100 млрд дол. на рік на реалізацію цих цілей. Вибір між кліматом та доходами на даний момент виражений дуже чітко. І це питання драйверів зростання найближчими роками, які поточні торгові війни достатньо сильно гальмують. Зауважимо, що сумарний обсяг видатків для забезпечення нульових викидів до 2050 р. був оцінений у доповіді McKinsey 2022 р. [15, с. 9] у 275 трлн дол., або 7,5% світового ВВП за цей період. Ця величина виглядає реалістичною за своїми масштабами і вказує на те, що світова спільнота ще фактично не взялася за вирішення кліматичної проблеми.

Проблема відставання Євросоюзу від США та загроза конкуренції з боку Китаю – не новина для науки та ЗМІ. Зауважимо негативні тенденції

у продуктивності праці в ЄС [15, с. 13]. Масштаби та ризики цієї ситуації для ЄС стали очевидними до 2024 року. Відповідно, постає питання «що робити». Мабуть, найбільш розгорнутими та барвистими є аналіз та рекомендації McKinsey – доповідь від 16 січня 2024 року [15, с. 17]. З доповіді ясно, що Євросоюз сильно відстає від США і потребує термінового вирішення цілої низки проблем із горизонтом на 2030 рік. Список вражає своїм розмахом та радикалізмом:

– різке збільшення видатків корпорацій на інновації;
– 2–3-кратне зниження цін на електроенергію та газ;
– збільшення капіталовкладень на 400 млрд. євро та на 200 млрд. у нові проекти ВДЕ;
– дворазове збільшення обсягу європейських фірм;
– перенавчання 18 млн. робітників та автоматизація в промисловості;
– зміна ланцюгів постачання з більшою незалежністю імпорту;
– державне регулювання та сильна промислова політика.

На сьогоднішній день простежується важливий аспект глобального розвитку останніх півтора десятиліть – зниження ролі вкладень реального капіталу в економічному зростанні розвинених країн. Країни з ринками, що розвиваються, і середнім рівнем розвитку, особливо Китай, були драйвером економічного зростання світу – багато в чому за рахунок віддачі від капіталовкладень. Представлена картина порушує питання про важливу роль цієї групи країн і в майбутньому. Підтримка країн з низьким рівнем доходу буде потрібна в частині стимулювання зростання загальної факторної продуктивності, динаміка якої в останні чотири роки залишається на нулі. Двовідсотковий приріст ВВП, що спостерігається, на душу населення у цієї групи країн означає дуже повільне підтягування до більш розвинених країн.

У прогнозах стали з'являтися варіанти, що враховують позитивні ефекти штучного інтелекту. Загалом ми з цікавістю чекаємо на збільшення якості медичного обслуговування, діагностування та індивідуалізованого обслуговування, хоча це стосується тільки розвинених країн. Процес тільки починається, напевно, він бере витрати – і на винахід, і на розширення застосування. Але поки що це рання стадія розвитку галузі та поширення нового виду послуг. На горизонті 2024–2026 років, не схоже, як ІІ міг би змінити напрямок економічної динаміки в середньостроковому періоді.

Висновок: склянка чи то наполовину повна оптимізмом – наполовину песимізмом, чи навпаки!

Формування складного та не надто сприятливого режиму соціально-економічного розвитку у світі до початку 2024 р. стало усвідомлюватись більшістю політичних діячів та аналітиків. Вихід зі спаду в нерівне нервове піднесення залишає спостерігачів з невеселим вибором між

обережним середньостроковим оптимізмом чи песимізмом залежно від країни, професії чи політичної установки. Можна спертися на запропоновані главою МВФ К. Георгієвою три можливі шляхи розвитку світу в 2020-х рр.: «Обрання правильного вибору політики визначить майбутнє світової економіки. Це визначить, як це десятиліття запам'ятають:

– чи увійде воно в історію як «турбулентні двадцяті» – час розбрату та розбіжності в економічному успіху;

– «важкі двадцяті» – час повільного зростання та народного невдоволення;

– або «трансформаційні двадцяті» – час швидкого технологічного прогресу на благо людства» [15, с. 20].

Розділ 2. Напрямки вдосконалення інноваційно-інвестиційного потенціалу національної економіки України в умовах сучасної фінансової кризи

Традиційні економічні системи, орієнтовані на торгівлю ресурсами, зазвичай мають на меті економічне зростання і процвітання, проте вчені-економісти відзначають, що така модель економічного зростання далеко не завжди забезпечує інтенсивний економічний розвиток. У зв'язку з цим у сучасній економічній науці широко підняті питання створення нової теорії економічного розвитку з урахуванням нових технологій, управління, організації, інститутів та інших системних змін у світовому господарстві [4, с. 2].

Наукові дослідження у цьому напрямі переконливо свідчать, що забезпечення динамічного зростання потребує відповідного рівня технічного, технологічного, наукового та кадрового забезпечення, впровадження нових інноваційних проектів, які є питаннями інноваційної безпеки як складової економічної безпеки України в умовах трансформації глобальної фінансової системи [5, с. 8].

Сенс цієї трансформації у тому, що світова фінансова система стає дедалі «прагматичнішою» щодо надання кредитів. В основі її формування лежить розуміння того, що в умовах обмеженого обсягу фінансових ресурсів тільки інноваційні економіки, що ефективно працюють, можуть розраховувати на достатнє зовнішнє фінансування. Що стосується країн, що розвиваються, то вони повинні переконливо довести свої інноваційно-технологічні можливості, забезпечити високу рентабельність закордонним інвестиціям. У умовах зазначені країни мають, переважно, орієнтуватися на свої національні фінансові можливості та ефективні інструменти стимулювання економіки [6, с. 24].

Ця ситуація цілком стосується українських реалій інноваційного розвитку, коли проблеми пандемії COVID-19 знизили інтерес

закордонних інвесторів до української «сировинної» частини економіки, а сучасна військовополітична ситуація створила умови для загально-світової фінансово-економічної стагнації.

У таких умовах інноваційний розвиток економіки України є найбільш бажаним засобом досягнення економічного зростання. Використання інновацій значно впливатиме на прискорення структурної перебудови економіки країни та підвищення її інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та фінансової стабільності, не дивлячись на військову кризу і загальний економічний спад.

Як заявив Президент України, зараз перед державою стоїть завдання не просто копіювати чийсь досвід, а розвивати та просувати нові формати послуг, виходити за межі України [7, с. 23]. Держава всіляко сприятиме цим ініціативам, усвідомлюючи той факт, що країна перебуває лише на початку шляху створення нової, інноваційної економіки [7, с. 24].

Реалізація цієї концепції передбачає входження нашої держави в «цифрову епоху», за рахунок чого планується значною мірою підвищити ефективність вітчизняної економіки, створити умови для того, щоб громадяни України змогли відчути всі переваги і недоліки цифровізації (віддалені фінансові розрахунки, цифрова комунікація та віддалена робота, дистанційне навчання, цифрові державні послуги, що надаються у цифровому форматі; цифрова медицина та фармація і т.д.).

В економіці цифровізація орієнтована на формування індустріально-інноваційної політики; використання технологій «штучного інтелекту», «великих даних», блокчейна, що забезпечить синергію економічного зростання за рахунок синтезу традиційної моделі індустріально-інноваційного розвитку України і цифрових технологій.

І водночас, нарощування цифровізаційних потужностей призведе до глибокого дисбалансу в економічній системі, до гігантської монополізації ринків, і як наслідок, до ще гірших перекосів у юриспруденції і , до знеправлення людей («тихого» конституційного перевороту, чого не можна допустити).

Отже знаходження оптимального рівня цифровізації на сьогоднішній день є чи не найголовнішим завданням інноваційного розвитку України на найближчу перспективу 2025–2035 років.

Активна державна інноваційно-інвестиційна політика вже сьогодні приносить свої плоди, хоча і за Глобальним інноваційним індексом у 2022 році Україна спустилася з 49 до 57 місця [8, с. 5], а за складовими індексу Інноваційного агентства Bloomberg спустилася на 58 місце в 2021 році в порівнянні з 56 місцем у 2020 роком [8, с. 6] (табл. 2).

Проблемним аспектом державної політики, спрямованої на прискорення індустріально-інноваційного розвитку, є її фінансовий

аспект, який не відповідає поставленим амбітним цілям розвитку економіки країни.

Нині витрати на наукові дослідження в Україні становлять 0,13–0,16% від ВВП, тоді як у країнах-лідерах інноваційного розвитку аналогічні витрати становлять 3,5–7,0% і, отже, відставання України від розвинених країн світу у сфері інноваційного розвитку зростає [9, с. 8].

Нестача фінансування позначається на інвестиційній активності підприємств, яка вже протягом значної кількості років перебуває в межах 7,0–11,0% , при тому, що, наприклад, у Китаї цей показник коливається в межах 19,0–23,0% [9, с. 10].

Таблиця 2

Рівень інноваційної активності України у 2019–2022 рр.

Показники	Рейтинг по роках			
	2019	2020	2021	2022
Рейтинг України по 7 блоках показників Глобального індексу інновацій (ГІІ)				
1. Інфраструктура	-	94	94	82
2. Інституції	-	53	91	97
3. Складність ринку	-	99	88	102
4. Складність ведення бізнесу	-	54	63	48
5. Людський капітал і досягнення	-	39	44	49
6. Креативні результати	-	44	48	63
7. Знання і технологічні результати	-	25	33	36
Глобальний індекс інновацій	**-**	**45**	**49**	**57**
Рейтинг України за складовими Інноваційного індексу агенства Bloomberg				
Витрати на дослідження і розробки, у % до ВВП	54	57	59	-
Продуктивність	60	57	55	-
Щільність високотехнологічних компаній	37	35	39	-
Концентрація дослідників (кількість науковців на 1 млн. жителів)	46	49	52	-
Додана вартість виробництва, % до ВВП	58	57	57	-
Ефективність вищої освіти (частка випускників ЗВО у загальній кількості випускників освітніх установ)	28	48	57	-
Патентна активність	35	36	36	-
Загальний інноваційний індекс	**53**	**56**	**58**	**-**

Джерело: складено автором на основі [7, с. 9; 8, с. 15]

Рисунок 1 демонструє динаміку іноземних інвестицій в Україну протягом 2016–2023 років у мільйонах доларів США. Як видно,

простежувалися значні коливання даного показника, де найбільше значення (7320 млн. дол. США) відмічалося у 2021 році, а найменше- у попередньому 2020 році під час пандемії COVID-19 (-36 млн. доларів США).

Рис. 1. Іноземні інвестиції в Україну у 2016–2023 рр., млн. доларів США

Джерело: складено автором на основі [8, с. 9; 9, с. 15]

В даний час зниження рівня інвестиційної активності, на нашу думку, пов'язане зі складністю доступу до кредитного фінансування підприємств, які розробляють і впроваджують інновації, також є нестача довгострокового венчурного капіталу, що також є перешкодою для здатності українських підприємств, у тому числа промислового сектора, здійснювати дослідження та розробки інноваційного характеру. Ця ситуація є причиною того, що на світових ринках українським компаніям неможливо конкурувати, наприклад, із китайськими, білоруськими та індійськими підприємствами.

Що стосується фінансування інновацій з державного бюджету, то на дане джерело фінансування припадає суттєва частка у фінансуванні інноваційної діяльності в країні, у той час як зарубіжні інвестиції становлять незначну частину фінансових вкладень в економічний розвиток при істотному значенні власних фінансових ресурсів підприємств, які, власне, та становлять фінансову основу розвитку національної економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування в Україні у 2019–2023 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	У % до загальної суми
Капітальні інвестиції	623978935	508217042	673899339	409659973	627280766	100,0
В тому числі, за рахунок коштів:						
Держбюджету	153009231	124098210	132871008	135099431	125641090	20,02
Місцевих бюджетів	105732865	101298099	131872098	79985875	101007062	16,10
Власних коштів	298042508	203426512	338039911	132739425	317440206	50,60
Кредитних коштів, в тому числі:	67194331	79394221	68448441	58955355	83192408	13,26
- кредитів банків та інших позик	56873233	67451098	59021091	46981008	69210976	11,03
- коштів інвесторів-нерезидентів	10321098	11943123	9427350	11974347	13981432	2,23
Інших джерел фінансування	-	-	2667881	2879887	-	-

Джерело: складено автором на основі [10, с. 9; 11, с. 15]

У той же час, безумовно, що у поточних реаліях світового економічного розвитку, коли за підсумками 2022 року обсяг світового фінансового майна скоротився на 4%, до 255 трлн, дол. США – через зростання світової інфляції та воєнного конфлікту в Україні [10, с. 12], складно очікувати на те, що інвестиційна ситуація в державі зміниться і інноваційний розвиток зможе відбуватися на основі зарубіжних інвестицій, обсяг яких і так незначний, зменшується, при тому, що в останні роки має місце відтік іноземних інвестицій з національної економіки [10, с. 15].

Також проблематичним є і нарощування інвестиційної активності на основі використання фінансів підприємств, враховуючи, що обсяги фінансування з цього джерела неухильно знижувалися рік у рік через війну і загальний негативний тренд не дає підстав для оптимізму [10, с. 17].

Таким чином, ми можемо констатувати наявність проблем у фінансуванні інноваційного розвитку України у зв'язку з обмеженістю обсягів фінансових ресурсів, що обертаються у світовій економіці, а також у зв'язку з обмеженими можливостями українських підприємств у повній мірі задовольнити потреби інноваційного розвитку країни.

Водночас, поточна економічна ситуація, головним чином ситуація на ринку трудових ресурсів, безпосередньо високий рівень українських ІТ-спеціалістів дозволяє нарощувати обсяги фінансування інновацій за рахунок, переважно, іноземних інвестицій та грантових фінансів. що може бути причиною нарощування фінансування інноваційної економіки України [10, с. 21].

Крім того, нині на макроекономічному рівні реалізація стратегії інноваційного розвитку може здійснитись через бюджетну політику держави, адже без розвитку інновацій не може бути й більш-менш стабільної державності.

Зарубіжний досвід показує, що у нинішній час існує і реалізується дві форми бюджетної політики. Перша форма передбачає опору виключно на використання коштів державного бюджету, без залучення інших джерел фінансування інноваційного розвитку. Така форма бюджетної політики характерна для країн, що мають суттєві доходи, як правило, від продажу нафти та газу, за бажання зберегти повний контроль над секторами економіки, до яких прямують бюджетні ресурси (Кувейт, ОАЕ, Саудівська Аравія, Венесуела). Істотним недоліком даної форми бюджетної політики (як показав досвід Венесуели) і те, що зниження ціни на вуглеводні (за відсутності достатнього обсягу коштів, вкладених державою у різні стабілізаційні фонди підтримки соціально- економічного розвитку) протягом відносно короткого періоду часу, не тільки гальмує процеси інноваційного розвитку, а й приводить економіку у стан гострої кризи [11, с. 6].

Інша, привабливіша форма передбачає залучення фінансів із різних джерел, що, поруч із використанням коштів державного бюджету, гарантує стійкіший інноваційний процес, знижуючи навантаження на державні фінанси. Саме така форма бюджетної політики характерна для таких країн, як Китай (5-е місце в Annual Statistical Bulletin 2023), Бразилія (7-е місце в Annual Statistical Bulletin 2023), Норвегія (10-е місце в Annual Statistical Bulletin 2023») [11, с. 7].

Для України як країни, яка значну частину бюджету формує за рахунок доходів комплексу сировинних ресурсів, не маючи при цьому такої «подушки фінансової безпеки», як країни Перської Затоки, безумовно, найкращою формою фінансування інноваційного розвитку є друга (варіативна) форма залучення фінансових ресурсів.

Цей підхід має стимулювати інноваційну діяльність, у тому числі через використання політики фінансування на варіативній основі, а також на науковому передбаченні та практичному прогнозуванні результатів фінансування, метою якого є активізація інноваційної діяльності у промисловому секторі національної економіки [11, с. 8].

Принципова схема механізму активізації інноваційної діяльності економічних суб'єктів на основі формування методики стимулювання національної економіки представлена на рис. 2.

Як видно з даної схеми, фінансування здійснюється із залученням коштів із різних джерел при керівній ролі держави, що створює умови для активізації інвестиційного процесу. Реалізація цього підходу дозволить наростити обсяги інвестицій в інноваційний розвиток з метою досягнення паритету в даному аспекті фінансування з розвиненими країнами світу та досягнення ефекту, вираженого у формі комерціалізації інновацій.

Рис. 2. Механізм активізації інноваційної діяльності економічних субєктів на основі формування методики стимулювання національної економіки за участю держави

Джерело: розроблена автором

Оцінка даного ефекту, на нашу думку, крім визначення загальної ефективності, передбачає і використання інструментів моделювання,

дозволяють розглянути параметри фінансування з погляду їхнього впливу на загальну результативність фінансово-економічної діяльності, що спрямована на підвищення інноваційності національної економіки [11, с. 9].

Як відомо, будь-яку економетричну модель слід розглядати як логічний математичний опис процесу, що дозволяє при зміні вихідних параметрів визначати майбутній стан системи, що формується, в даному випадку системи фінансування [11, с. 10].

В результаті дослідження процесу моделювання сформовано принципову багаторівневу ієрархічну схему моделювання процесу фінансування національної економіки (рис. 3).

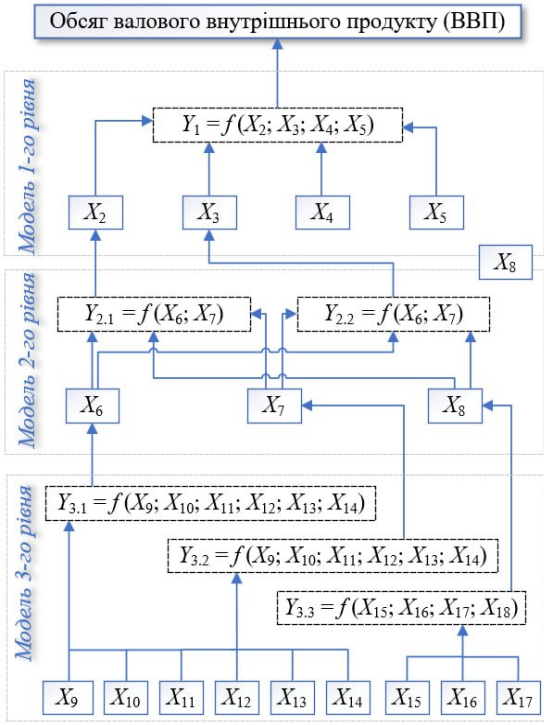

Рис. 3. Схематичне відображення процесу фінансування національної економіки України

Джерело: розроблено автором

У таблиці 4 наведено дані щодо параметрів, які доцільно включити до цієї моделі.

Таблиця 4

Параметричні основи моделі фінансування інноваційного розвитку національної економіки України

Індекс показника	Назва показника
X_2	Обсяг фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності, млн. грн.
X_3	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів бюджету України, млн.грн.
X_4	Обсяг фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн.
X_5	Обсяг фінансування з інших джерел, млн.
X_6	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсягу промислової продукції, %
X_7	Освоєно інноваційних видів продукції, найменувань
X_8	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт за фактичними цінами, млн. грн.
X_9	Питома вага підприємств, що займаються інноваціями, %
X_{10}	Обсяг фінансування підприємств на дослідження та розробки, млн. грн.
X_{11}	Обсяг фінансування підприємств на придбання нових технологій, млн. грн.
X_{12}	Обсяг фінансування підприємств на підготовку виробництва до впровадження інновацій, млн. грн.
X_{13}	Обсяги фінансування підприємств на придбання машин і обладнання, пов'язаних із запровадженням інновацій, млн. грн.
X_{14}	Впроваджені нові технологічні процеси
X_{15}	Кількість організацій, що виконують наукові дослідження і розробки
X_{16}	Чисельність вчених, осіб
X_{17}	Чисельність докторів і кандидатів наук в економіці України, осіб

Джерело: розроблено автором

Запропонований узагальнений метод моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки наведено на рис. 4.

На основі даних підходів ми маємо можливість запропонувати математичну модель фінансування процесу інноваційного розвитку національної економки України, яка відповідатиме вимогам логічності та статистичної значущості, адекватно описуючи ситуації фінансування, даючи підстави для адекватного фінансово-економічного аналізу.

Рис. 4. Алгоритм моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки України

Джерело: розроблено автором

Даний алгоритм дозволяє організувати початковий етап розробки механізму фінансування інноваційного розвитку України на основі чіткого уявлення про необхідність включення до моделі параметричних основ, які формують процеси фінансування та інноваційного розвитку; визначити принципове збільшення подальшого моделювання [12, с. 7].

.Відповідно, подальшим напрямом наукового пошуку буде розробка математичної моделі, яка відповідає розробленому алгоритму і включає параметри, обрані для дослідження ситуацій, пов'язаних з фінансуванням інноваційного розвитку економки України в умовах війни і в повоєнний період.

Висновки

Підводячи підсумки, варто вказати на те, що світова економіка перебуває в стані «турбулентності», і глобальні актори усвідомлюють це і намагаються вийти з неї. Поки що у кращому разі вона переходить у «невеселий» стан. Очікування та надії К.Георгієвої, нинішньої голови МВФ, на «трансформаційний» шлях виглядає дуже віддаленою, тим більше, що вона говорить лише про «технологічне щастя». Міжнародні фінансові інститути ніколи не дають поганих прогнозів – лише рекомендують вибір хорошої політики. Але сьогодні мова повинна йти не тільки і не стільки про швидкі технологічні досягнення, які потроху реалізуються для заможних як розвиненого, так і світу, що розвивається. Проблема очевидна у соціальній та геополітичній стабільності та координації зусиль світової спільноти, у знятті геополітичних перешкод для вирішення глобальних проблем.

Проведене дослідження щодо визначення стану фінансового забезпечення національної економіки України показало, що дана проблематика потребує напрацювань, спрямованих на вдосконалення механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

Сьогодні ситуація, що склалася у світовій економіці, а також в економіці України не сприяє припливу іноземних інвестицій, а також ускладнює залучення власних коштів підприємств та організацій для фінансування процесів інноваційного розвитку країни.

Водночас суттєве зростання цін на енергоносії сприяє тому, щоб формування інноваційної економіки України здійснювалося за рахунок державних фінансів, що потребує якісного обґрунтування фінансової політики у цій сфері економічного розвитку.

В основі цієї політики має лежати науковий підхід, який дасть змогу вивчати перспективи фінансування інноваційного розвитку з урахуванням різних факторів зовнішнього середовища, що визначають ефективність використання державних фінансів.

Запропоновані в цій роботі параметричні підстави моделі фінансування інноваційного розвитку національної економіки України, а також розроблений алгоритм моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки України сприятимуть вирішенню даного завдання та відкриватимуть можливості для подальшої розробки математичної моделі, що розкриває зміст та потенційну результативність процесу фінансування інноваційного розвитку національної економіки України [18, с. 9]. Побудова ефективної моделі інноваційної національної економіки дасть можливість розвивати малий та середній бізнес у державі, дасть поштовх до позитивних соціальних зрушень в країні і сприятиме повоєнній відбудові стратегічної інфраструктури в різних регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Варцаба В.В. Прямі іноземні інвестиції в Україні: воєнний контекст. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка.* 2024. № 1 (63). URL: http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303414 (дата звернення 24.11.24.р.).
2. Simmons A M., Chernova Y. Russia Announces Annexation of Four Regions of Ukraine. *The Wall Street Journal*. URL: https://www.wsj.com/articles/russia-prepares-treaties-to-annex-ukrainian-land-11664536196 (дата звернення: 25.11.2024)
3. Trusova N.V., Synchak V.P., Borovik L.V., Kostornoi S.V., Chkan I.O., Forkun I.V. Fiscal policy in a decentralized space of the financial system of Ukraine. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2020. Vol. 9. P. 2891–2904.
4. Visa information. 2022. Міністерство закордонних справ України. URL: https://mfa.gov.ua/en/consular-affairs/entry-and-stay-foreigners-ukraine/visa-information. (дата звернення: 25.11.2024)
5. World Investment Report 2023. Investing In Sustainable Energy For All. United Nations. Geneva, 2023. 231 p.
6. Брайлян Є. Топ-10 перемог зовнішньої політики України. АрміяInform. 2022. URL: https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/ (Дата звернення 25.11.24.р.)
7. Відносини Україна–НАТО (2023). Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
8. Володимир Зеленський: людина року та почесні нагороди Президента України (2022). Visit Ukraine today. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/1300/volodimir-zelenskii-lyudina-roku-ta-pocesni-nagorodiprezidenta-ukraini-v-2022-roci (дата звернення: 25.11.2024)
9. Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму. Що це значить. BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-63730807 (дата звернення: 25.11.2024)
10. ЄС ухвалив 11-й пакет санкцій проти Росії за продовження незаконної війни проти України. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: http://surl.li/kgenu. (дата звернення: 25.11.2024)
11. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. Міністерство економіки України. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. URL:

https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlen niaEkonomiki

12. Почерніна Н. Державно-приватне партнерство у сфері туризму як засіб реалізації цілей сталого розвитку. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2020. Vol. 6. No 6. P. 3001–3011.

13. Про інвестиційну діяльність: Закон України N 1560XII від 18.09.1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. No 47. Ст. 646.

14. Прямі іноземні інвестиції. Minfin.com.ua – український портал про фінанси і інвестиції. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2023.

15. Різник Д. Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60 (дата звернення 27.11.24.р.

16. Халеєв К.Х. Інститути стимулювання гуманізації економічного зростання. *Економіка та управління: науково-практичний журнал*. 2023. № 3. С. 36–42. URL: https://opentv.media/ua/u-gromadah-dnipropetrovskoyi-oblasti-zrosli-dohodi-yaki-prognozi-na-ri

17. Аналіз з приводу стабільності фінансової системи в Україні. URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi

18. Аналіз стійкого економічного зростання в Україні. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/

References:

1. Versaba V.V. (2024) Pryami inozemni investicii v Ukraini: voenniy kontext [Foreign direct investment in ukraine: military context]. *Naukoviy visnik Uzgorodskogo universitetu. Seriya Economika*, no. 1 (63). Available at: http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303414 [in Ukrainian].

2. Simmons A M., Chernova Y. (2022). Russia Announces Annexation of Four Regions of Ukraine. The Wall Street Journal. Available at: https://www.wsj.com/articles/russia-prepares-treaties-to-annex- ukrainian-land-11664536196.

3. Trusova N.V., Synchak,V.P., Borovik L.V., Kostornoi S.V., Chka, I.O., Forkun I.V. (2020) Fiscal policy in a decentralized space of the financial system of Ukraine. *International Journal of Criminology and Sociology*, vol. 9, pp. 2891–2904.

4. Visa information (2019). Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrayiny. Available at: https://mfa.gov.ua/en/consular-affairs/entry-and-stay-foreigners-ukraine/visa-information. [in Ukrainian].

5. World Investment Report 2023. Investing In Sustainable Energy For All (2023). United Nations /Geneva, 231 p.

6. Braylyan Ye. (2022) Top-10 peremoh zovnishnoyi polityky Ukrayiny [Top 10 victories of Ukraine's foreign policy] *ArmiyaInform.* Available at: https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog- zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/ [in Ukrainian].

7. Vidnosyny Ukrayina–NATO (2023). [Ukraine-NATO relations]. Vikipediya – vilna entsyklopediya. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/ [in Ukrainian].

8. Volodymyr Zelenskyy: lyudyna roku ta pochesni nahorody Prezydenta Ukrayiny (2022). [Volodymyr Zelenskyi: person of the year and honorary awards of the President of Ukraine]. Visit Ukraine today. Available at: https://visitukraine.today/uk/blog/1300/volodimir-zelenskii-lyudina-roku-ta-pocesni- nagorodiprezidenta-ukraini-v-2022-roci [in Ukrainian].

9. Evroparlament vyznav Rosiyu derzhavoyu-sponsorom teroryzmu. Shcho tse znachyt [The European Parliament recognized Russia as a state sponsor of terrorism. What Does It Mean] (2022). BBC NEWS Ukrayina. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/news-63730807 [in Ukrainian]

10. YES ukhvalyv 11-y paket sanktsiy proty Rosiyi za prodovzhennya nezakonnoyi viyny proty Ukrayiny (2023). [The EU adopted the 11th package of sanctions against Russia for continuing the illegal war against Ukraine] Predstavnytstvo Yevropeyskoho Soyuzu v Ukrayini. Available at: http://surl.li/kgenu. [in Ukrainian].

11. Investytsiyi v Ukrayinu ta vidnovlennya ekonomiky (2022). [Investments in Ukraine and economic recovery]. Ministerstvo ekonomiky Ukrayiny. Viddil zvyazkiv z hromadskistyu ta zasobamy masovoyi informatsiyi. Available at: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlen niaEkonomiki [in Ukrainian].

12. Pochernina N. (2020) Derzhavno-pryvatne partnerstvo u sferi turyzmu yak zasib realizatsiyi tsiley staloho rozvytku [Public-private partnership in the field of tourism as a means of realizing the goals of sustainable development]. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*, vol. 6, no. 6, pp. 3001–3011. [in Ukrainian].

13. Pro investytsiynu diyal′nist′ : Zakon Ukrayiny N 1560¬KHII vid 18.09.1991 r. (1991) [On investment activity: Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1991. No 47. P. 646. [in Ukrainian].

14. Pryami inozemni investytsiyi (2023). [Direct foreign investment] Minfin.com.ua – ukrayinskyy portal pro finansy i investytsiyi. Available at: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2023. [in Ukrainian].

15. Riznyk D. (2023). Investytsiyna diyalnist v Ukrayini pislya povnomasshtabnoho vtorhnennya v Ukrayinu. [Investment activity in Ukraine after the full-scale invasion of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 48. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60 [in Ukrainian].

16. Haleev K.H. (2023). Instituti stymulyuvanna gumanizacii economichnogo zrostannya [Institutes for stimulating the humanization of economic growth]. *Ekonomika ta upravlinnya: naukovo-praktichnyi gurnal*, no. 3, pp. 36–42. Available at: https://opentv.media/ua/u-gromadah-dnipropetrovskoyi-oblasti-zrosli-dohodi-yaki-prognozi-na-ri [in Ukrainian].

17. Analis z pryvodu stabilnosti finansovoi stabilnosti v Ukraini [Analysis of the stability of the financial system in Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi [in Ukrainian].

18. Analis stiykogo ekonomichnogo zrostannja v Ukrainii [Analysis of sustainable economic growth in Ukraine]. Available at: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/ [in Ukrainian].